

Сучасні тенденції модернізації професійної підготовки вчителів в Україні

В статті виокремлено сучасні тенденції та головні ланки модернізації професійної підготовки вчителів в Україні. Наведено шляхи і способи розв'язання проблеми. Висвітлено теоретико-методологічні засади формування педагога нової генерації. Визначено основні напрями досліджень, що сприятимуть модернізації професійної підготовки вчителів в Україні.

Ключові слова: модернізація педагогічної освіти, професійна підготовка вчителів в Україні.

На сучасному етапі розвитку Європейського простору вищої освіти важливим викликом є запровадження стандартів, рекомендацій і основних інструментів, що сприятимуть сумісності, порівнянності, визнанню періодів і термінів підготовки фахівців. У галузі педагогічної освіти це – підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів, вдосконалення їх компетенцій відповідно до сучасних вимог з метою забезпечення сталого розвитку системи вищої освіти і держави; розроблення і запровадження професійних стандартів як основи для модернізації державних освітніх стандартів (навчальних програм, навчальних планів) з метою підвищення якості змісту професійної освіти і навчання та приведення його у відповідність до вимог роботодавців [7].

Однією з головних ланок реформи освіти в Україні є модернізація процесу підготовки педагогічних кадрів. Тому метою нашої роботи визначено – дослідити сучасні тенденції модернізації професійної підготовки вчителів в Україні.

Висвітленню аспектів цього питання присвячена низка дисертаційних досліджень: модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя (В. Ковальчук, 2006), модернізація освітньої системи та вищої школи у європейських країнах (О. Бочарова, 2006; І. Гушлевська, 2006; С. Павлюк, 2009), формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки (Н. Шемигон, 2008), педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти (А. Поляков, 2008) тощо.

Проблеми педагогічної освіти, зумовлені новими цивілізаційними викликами до людини, входженням України до європейського освітнього простору, органічно взаємопов'язані, оскільки йдеться про досягнення єдиної мети – підвищення якості національної освіти та забезпечення підготовки людини до життя у XXI столітті [4, 105].

В. Шинкарук наголошує, що модернізація структури вищої освіти України вимагає змін у системі законодавчого і нормативно-правового регулювання вищої освіти з урахуванням вимог європейської системи стандартів та сертифікації, які сприятимуть розвитку національних культурних цінностей, демократії і гуманізму як основних чинників функціонування громадянського суспільства [8].

Науковець вважає, що доцільно розробити комплексні критерії оцінки якості освітнього процесу, які включають: оцінювання змісту та технологій навчання, що застосовуються під час навчання; оцінювання отриманих студентом знань; вимоги до організації та контролю за здійсненням навчального процесу; сучасні вимоги до компетентності викладачів та студентів; чітку і прозору процедуру самообстеження вищого навчального закладу як підґрунтя системи забезпечення якості. У результаті вирішення цих завдань значною мірою буде покращено зміст професійної підготовки фахівців, ґрунтовніше здійснюватиметься теоретичне та практичне навчання на основі розвитку в студентів дослідницьких умінь та навичок.

Модернізація структури вищої освіти, на думку В. Шинкарука, має здійснюватися шляхом впровадження ряду реформ: оптимізація мережі вищих навчальних закладів, коли формування оптимальної мережі передбачає визначення типів доуніверситетських і університетських навчальних закладів; запровадження національної системи кваліфікацій, що узгоджуватиметься із напрямками освіти та підготовки Європейського простору вищої освіти; запровадження трьохциклової системи освіти (бакалавр-магістр-доктор наук) [8].

На думку В. Кременя трансформацію освіти мають забезпечити радикальна гуманізація освіти, посилення особистісного виміру в педагогічній науці та практиці; орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти. Тому, обговорюючи напрями осучаснення освіти, академік висуває чотири стратегічні мети модернізації освіти і науки:

– утвердити в суспільстві розуміння абсолютної пріоритетності науки як сфери, що продукує нові знання, і освіти, що долучає до знань суспільство загалом і кожну людину зокрема;

¹⁹ Воєвутко Наталя Юрївна, аспірант кафедри освітнього менеджменту та педагогіки, Маріупольський державний університет

- готувати людину, здатну до ефективної життєдіяльності у XXI столітті; здатну сприймати змінність як суттєву складову власного способу життя; готувати розвинену, самостійну, самодостатню особистість, яка б керувалась у житті власними поглядами і переконаннями і була здатна на самостійні свідомі дії;
- переведення матеріально-технічної бази навчального процесу на сучасний рівень;
- здійсненні мовного прориву в освіті шляхом забезпечення знання державної мови та вивчення іноземних мов, адже в сучасному глобалізованому світі людина не може діяти максимально ефективно, не може підтримувати на високому рівні свою професійну компетентність без широкого спілкування зі світом [4, 4-7].

Вчений наголошує, що в сучасних умовах потребують оновлення теоретико-методологічні засади формування педагога нової генерації, здатного до реалізації освітньої політики як головної функції держави шляхом модернізації усіх складових змісту підготовки вчителя: фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної й інформаційно-технологічної, практичної, соціально-гуманітарної. Модернізація фундаментальної освіти в педагогічних університетах має здійснюватися у напрямі її зближення з фундаментальною освітою в класичних університетах. Подальшого розвитку потребують фундаментальні та прикладні засади з основ педагогічної майстерності. Зміст і структура психолого-педагогічної, методичної й інформаційно-технологічної підготовки мають бути зорієнтованими на вироблення вміння організовувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості, вміння працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, підручників, змісту, форм навчання тощо.

На думку вченого, наступним напрямом модернізації професійної підготовки вчителів має бути вироблення нової методології методичної підготовки та створення відповідного науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Методична підготовка має базуватися на сучасних технологіях навчання, але не повинна зводитися до набуття студентами операторських навичок, а має передбачати засвоєння інформаційних технологій навчання. Принципам неперервності та послідовності має відповідати навчальна і виробнича практики майбутніх педагогів. Тому модернізації має підлягати зміст практики та диференційоване визначення термінів її проведення [4, 98-104].

Пріоритетом наукових досліджень в галузі педагогіки є розробка інформаційних і комунікаційних технологій, визначення їх ролі в розвитку єдиного освітнього простору країни. Важливою складовою цього напрямку є дослідження із формування навчального середовища: розробка нового покоління засобів навчання для різних типів навчальних закладів, створення програмного продукту для комп'ютерно орієнтованих систем і технологій, підручників і навчальних матеріалів на електронних носіях. До першочергових проблем належить опрацювання принципів і методик вимірювання навчальних досягнень учнів і студентів, порівняльної оцінки рівня освіти в українській і зарубіжній школах. Завданнями модернізації професійної підготовки вчителів в Україні є: розвивати прогресивні традиції педагогічної антропології; створювати сучасні наукові теорії і методики розвитку і виховання особистості [5].

Державною політикою в галузі освіти визначені основні напрями досліджень, що сприятимуть модернізації професійної підготовки вчителів в Україні:

- інтегрованість і єдність навчальних і виховних процесів, формування світоглядних позицій молоді, її ціннісних орієнтирів і переконань;
- нові підходи здійснення політики держави, діяльності регіонів і навчальних закладів щодо економіки освіти;
- гуманізація освіти, визначення змісту та психологічних закономірностей функціонування особистісно орієнтованого навчання, дослідження розвивальної педагогічної взаємодії як умови особистісного зростання суб'єктів педагогічного процесу, психологічне обґрунтування та розробка нових інформаційних технологій навчання тощо;
- виявлення закономірностей становлення і діяльності особистості професіонала, пошук оптимальних психологічних умов її творчого самовираження, проектування продуктивної і безпечної діяльності (на основі тісного взаємозв'язку з професійною педагогікою);
- створення передумов для особистісного, фізичного, інтелектуального, соціального і духовного розвитку та творчої самореалізації дітей з особливими потребами з метою їх інтеграції в сучасну систему суспільних відносин;

- обґрунтування професійної педагогіки як науки про загальні й специфічні закони, закономірності, принципи, особливості й умови освіти, навчання, виховання та формування особистості професіонала;
- системний, комплексний, інтегративний, кібернетичний, алгоритмічний, синергетичний і модульний підходи до дослідження проблем професійної освіти;
- соціалізація особистості в системі професійної освіти;
- інтеграційні процеси у професійній педагогіці на рівні внутрішньопредметної і міждисциплінарної інтеграції;
- актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів: аксіологічний компонент педагогічної освіти; інноваційні технології навчання в системі вищої педагогічної освіти; наступність у формуванні педагогічної майстерності вчителя в педагогічних навчальних закладах та в закладах післядипломної освіти; індивідуалізація підготовки вчителя в системі педагогічної та післядипломної освіти; соціально-психологічні проблеми адаптації молодих вчителів до професійної діяльності;
- неперервне підвищення якості фахового зростання спеціалістів з вищою педагогічною освітою;
- формування загальної та психолого-педагогічної компетентності, професійної культури педагогічних працівників, їх готовності до впровадження нових навчальних технологій [5].

В. Вовк в дослідженні «Психологічна наука і сучасні підходи до модернізації професійної підготовки майбутнього вчителя» визначає актуальним питання переходу від традиційного інформаційно-пояснювального викладу психологічних знань (коли викладач давав студентам готові висновки, рецепти-поради, що призводило до формування догматичного, шаблонного мислення, перешкоджало прояву творчості в розв'язанні практичних завдань) до використання проблемно-пошукового методу та нових форм організації навчання ("мозковий штурм", "лекції-прес-конференції", педагогічні ігри, соціально-психологічні тренінги тощо). Такий підхід до організації навчального процесу створює підґрунтя для практичного використання здобутих знань із психології, педагогіки, методики викладання різних дисциплін, що, в свою чергу, прискорює процес адаптації майбутніх учителів до роботи в реальних педагогічних умовах. Вчений також наголошує, що модернізація системи професійної підготовки вчителя має бути спрямована не тільки на озброєння майбутніх спеціалістів найновішими знаннями з психології, педагогіки, різних методик, а й на підготовку до їх поглиблення, розширення, комплексного використання на практиці та на формування умінь і навичок самоосвіти, що повинно стати важливою рисою педагога [2].

В. Ковальчук в дисертаційному дослідженні «Модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя» (2006) зазначає, що модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки вчителя детермінується процесами глобалізації та інформатизації суспільства, під впливом яких змінюються характер праці, міжособистісні стосунки, відбувається впровадження надбань сучасних педагогічних технологій. Він доходить висновку, що модернізація системи підготовки сучасного вчителя потребує: а) формування світогляду майбутнього вчителя; б) формування методологічної культури студентів як системи соціально апробованих принципів і способів організації теоретичної і практичної діяльності; в) формування у педагогічних навчальних закладах різного рівня фундаментальних професійно-моральних якостей спеціаліста-педагога [3]. Дослідником з'ясовано, що на основі модернізації педагогічної освіти розвивається й оновлюється методологія наукового пізнання суперечностей, проблем педагогічної науки, постановки і розв'язання завдань підготовка педагога-професіонала у вищій школі.

С. Сисоєва та І. Соколова наголошують, що підготовка майбутніх фахівців до активної діяльності в інформаційному суспільстві – одне з головних завдань сучасного етапу модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі [6, 224].

Визначимо загальні підходи до стратегії реформування педагогічної освіти в Україні. І. Зязюн пропонує такі шляхи і способи розв'язання проблем:

- *Відродження селекції майбутніх педагогів*: упорядкувати мережу вищих навчальних закладів, що готують педагогів, яка склала б основу ефективної системи підготовки вчителів з урахуванням реальної потреби в них, їхньої мобільності, демографічної ситуації; провести кардинальну реструктуризацію системи педагогічної підготовки, вирізнивши з існуючих більш-менш ефективні навчальні заклади і розвивати педагогічну підготовку саме в них.
- *Вища освіта є обов'язковою умовою обіймання посад у навчальному закладі*: педагогічну підготовку в університетській системі реалізувати засобами створення педагогічних магістратур (потужних магістратур другого циклу або інтегрованих з дослідницькими центрами). За таких умов в Україні з'явиться модель підготовки вчителя, що адекватно враховує глобальні виклики і

національні особливості; реформу кадрової освітньої інфраструктури необхідно синхронізувати зі змінами у шкільній сфері та зі змінами ставлення до вчительської професії в державі на різних рівнях влади і громадськості; предметом особливої турботи повинно бути завдання підготовки і професійного зростання шкільних директорів, що є ключовим чинником успіху школи.

- *Заробітна плата вчителів за формулою “платити багато, але найдостойнішим”*: впровадити нову систему оплати праці, коли зарплата збільшуватиметься не в абсолютних показниках, а залежно від досягнутих результатів.
- *Система професійних фільтрів і підтримки*: шкільна інтернатура, незалежні кваліфікаційні іспити, підтримка молодих учителів, матеріальні стимули професійного зростання і т. ін. Сюди слід відносити і систему профорієнтаційних програм, і створення спеціальних класів старшокласників, які вважають педагогіку своїм покликанням, і районні, міжшкільні “школи юного вчителя”, і академії педагогічної майстерності старшокласників при педагогічних вищих навчальних закладах [1, 152].

Використовуючи досвід підготовки вчителів в Україні і за кордоном І. Зязюн визначає умови модернізації професійної підготовки майбутніх вчителів у вищій школі: розроблення теоретичних моделей діяльності і особистості вчителя нового типу; обґрунтування критеріїв особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя у процесі навчання; розроблення моделі забезпечення продуктивного особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя під час професійної підготовки; виявлення педагогічних умов, що сприяють ефективному реформуванню навчально-виховного процесу в підготовці вчителів; мобільність і варіативність вибору студентом рівня професійної кваліфікації, додаткової спеціальності, спеціалізації, що забезпечить побудову майбутнім вчителем індивідуальної освітньої стратегії [1, 150].

В. Олійник виділяє такі стратегії модернізації післядипломної освіти, а саме підвищення кваліфікації педагогічних працівників:

1. Системне впровадження освітніх інновацій у зміст, форми і методи підвищення кваліфікації педагогічних працівників.
2. Розвиток очно-дистанційної моделі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, коли слухачі мають можливість обмінюватися досвідом, дискутувати з актуальних проблем освіти, навчатися на різних спецкурсах за вибором, відвідувати тренінги і семінари на очному етапі навчання, консультуватися, брати участь в Інтернет-конференціях, електронних форумах, чатах на дистанційному етапі.
3. Запровадження компетентнісного і кредитного підходів. Створення системи кредитно-модульного навчання у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників, яка передбачає чітке визначення складових професійної компетентності педагогічних працівників, діагностування і моніторинг їхнього розвитку; ґрунтується на модульній технології навчання та залікових кредитах і є однією із сучасних освітніх інновацій.
4. Розвиток суб'єкт-суб'єктних відносин у підвищенні кваліфікації, коли між учасниками створюється навчальний процес, який має свою специфіку, пов'язану не стільки з передачею певної кількості професійних знань, умінь, навичок, скільки з орієнтацією слухачів на професійне вдосконалення, особистісне зростання, розвиток творчого потенціалу, зміну установок [1, 158].

Таким чином, забезпечення сталого розвитку та удосконалення системи вищої освіти, визнання її у європейському і світовому просторі в контексті забезпечення якості є пріоритетною стратегією університетської освіти України. Головними ланками модернізації педагогічної освіти визначено: гуманізація всіх рівнів педагогічної освіти; формування світогляду майбутнього вчителя; фундаменталізація; основи педагогічної майстерності; форми організації навчання; селекція майбутніх педагогів; обов'язковість вищої освіти вчителя початкових класів; розвиток очно-дистанційної моделі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Література

1. Біла книга національної освіти України. Проект [Електронний ресурс] / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремінь. – К., 2009. – 185 с. – Режим доступу: <http://www.ukrain3000.org.ua/img/forall/APN.pdf>.
2. Вовк В. П. Психологічна наука і сучасні підходи до модернізації професійної підготовки майбутнього вчителя / В. П. Вовк // Сьома Міжнародна науково-практична інтернет-конференція „Питання сучасної науки і освіти” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://intkonf.org/kand-psihol-n-vovk-yp-psihologichna-nauka-i-suchasni-pidhodi-do-modernizatsiyi-profesiynoyi-pidgotovki-maybutnogo-vchitelya/>

3. Ковальчук В. Ю. Модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006
4. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
5. Основні напрями досліджень / Офіційний сайт НАПН України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.apsu.org.ua/ua/science/direction/>
6. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / АПН України. Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. гуманітарний ун-т. – Київ – Маріуполь: 2010. – 299 с.
7. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/higher>
8. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.

Current trends of modernization of teacher training in Ukraine

Voyevutko. N. Yu.

Mariupol State University, Mariupol, Ukraine

The current trends and main links of modernization of teacher training in Ukraine are singled out in the article. The ways and means of solving problem are presented. The article deals with theoretical and methodological principles of forming the new generation of teachers. The main research areas that contribute to the modernization of teacher training in Ukraine are defined.

Keywords: *modernization of teacher education, professional teacher training in Ukraine.*